

Zygmunt Bielski-Saryusz

Rektor w latach 1931–1933

Hieronim Sieński
Biblioteka Główna AGH

Zygmunt Bielski-Saryusz urodził się 2 maja 1869 roku w Widawie, w powiecie łaskim, w skromnej rodzinie ziemiańskiej. Szkołę Realną ukończył we Lwowie w 1887 roku, po czym zapisał się na Politechnikę Lwowską, gdzie na Wydziale Budowy Maszyn uzyskał, w 1892 roku, dyplom inżyniera mechanika. Po ukończeniu studiów rozpoczął pracę w Hucie „Bankowa” w Dąbrowie Górniczej. Śledząc jego karierę zawodową nie trudno zauważyć, że był człowiekiem niezwykle aktywnym, poszukującym oraz ciekawym nowych wyzwań. Potwierdzeniem tego faktu niech będzie „podróż” po miejscach jego pracy. Od 1896 roku swoje życie zawodowe związał z przemysłem naftowym. W tym też roku objął stanowisko kierownika Warsztatów Narzędzi Wiertniczych firmy W. Wolski i K. Odrzywolski w Schodnicy, która należała wówczas do przodujących ośrodków górnictwa naftowego w Polsce. W 1897 roku zreorganizował firmę, czyniąc z niej poważną wytwórnię mechaniczną, zatrudniającą ponad stu pracowników. Upadek Galicyjskiej Kasy Oszczędności w 1899 roku spowodował również upadłość firmy W. Wolski i K. Odrzywolski. Inżynier Bielski zmuszony został opuścić Schodnicę. Kolejnym etapem jego działalności zawodowej było przyjęcie stanowiska kierownika oddziału I – kuźnia i obrabiarki – w Sanockiej Fabryce Wagonów i Maszyn K. Lipińskiego w Sanoku oraz referatu narzędzi wiertniczych, też tam wyrabianych. Rozpoczęto wówczas, również po raz pierwszy w Galicji, wyrób węgłębnych pomp tłokowych. Niezadowolony z panującej w tej fabryce biurokracji, w odniesieniu do prowadzenia spraw technicznych, przeniósł się, w 1900 roku, z powrotem do Huty „Bankowa”. Powierzono mu wtedy wykonanie wierceń poszukiwawczych węgla w okolicach Będzina i Olkusza, a następnie w okolicy Witkowic na Morawach. W 1904 roku powrócił do kopalnictwa naftowego i objął stanowisko kierownika kopalni nafty „Polskiej Spółki Naftowej” w Potoku. W 1905 roku przeniósł się znowu do Schodnicy, gdzie objął stanowisko dyrektora technicznego kopalni nafty „Spółki Akcyjnej Schodnica” w Schodnicy. W latach 1906–1910 prowadził własne przedsiębiorstwo. Wówczas wybudował pierwsze zbiorniki ziemne na

ropę oraz przeprowadził wiercenia poszukiwawcze soli potasowych w Morszczyńcu i Bolechowie oraz gazu ziemnego w Katuszu. W latach 1910–1913 kierował Fabryką Maszyn i Aparatury Gorzelnianej w Sokalu. W 1913 roku w Towarzystwie Naftowym „OPIAG” (Oesterreichische Petroleum Industrie Aktien Gesellschaft) w Bitkowie objął stanowisko kierownika wierceń poszukiwawczych w Maniowie i Krzyczce. Na tym stanowisku zastała go I wojna światowa. Następnie w latach 1914–1915 pracował w Centralnym Zarządzie firmy „OPIAG” we Wiedniu. Jesienią 1916 roku austriackie Ministerstwo Wojny wysłało go, jako eksperta naftowego, do Turcji do dyspozycji tureckiego Ministra Wojny Enver Paszy, który zaproponował mu wyjazd do Iraku w celu zbadania istniejącej już tam eksploatacji ropy naftowej i podania sposobów prowadzących do podniesienia jej wydobywania na tych terenach przy użyciu środków doraźnych i prymitywnych. Pracowały tam polskie załogi, wiercono systemem kanadyjskim, urządzenia wiertnicze dostarczała Galicyjska Fabryka Narzędzi Wiertniczych Perkins, Mac Intosh i Zdanowicz ze Stryja. Projekty dalszych wierceń przerwała inwazja angielska na Turcję. Ministrowi zależało na szybkim i skutecznym zaopatrzeniu armii tureckiej w paliwo płynne. W związku z tymi pracami Bielski zbadał rejon naftowy między innymi w rejonie Mosulu, Hitu w dzisiejszym Iraku. Na podstawie zebranych podczas podróży danych opracował szczegółowe sprawozdanie, w którym udzielił wskazań, co należy przedsięwziąć, aby zmienić istniejący stan rzeczy. Niestety cała jego praca poszła na marne, gdyż rząd turecki nie potrafił wykorzystać udzielonych mu zaleceń. Po powrocie z Turcji, w 1917 roku objął z ramienia firmy „OPIAG”, kierownictwo wierceń poszukiwawczych za ropą naftową w Ratiszkowicach koło Hodonina, w południowych Morawach. W 1920 roku pojechał z powrotem na teren Galicji,

fol. Muzeum AGH

Profesor Zygmunt Bielski-Saryusz

Śledząc karierę zawodową profesora Zygmunta Bielskiego-Saryusza nie trudno zauważyć, że był człowiekiem niezwykle aktywnym, poszukującym oraz ciekawym nowych wyzwań.

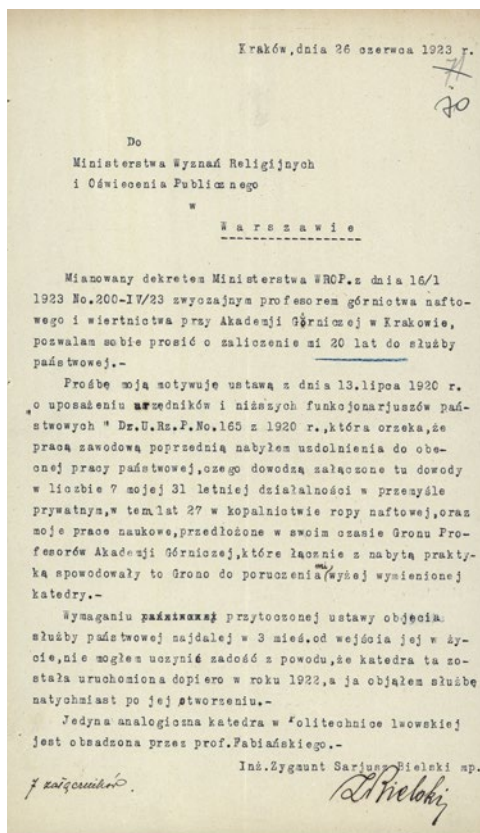

Portret rektorski profesora Zygmunta Bielskiego-Saryusza namalowany przez Zdzisława Pabisiaka

gdzie został kierownikiem kopalń naftowych firmy „Franco-Polonaise” w Bitkowie. W 1921 roku przeniósł się do Borysławia, jako kierownik kopalń naftowych w koncernie naftowym „Pionier”, awansując w 1923 roku na dyrektora kopalni tego koncernu.

W tym miejscu należy przypomnieć, że w 1919 roku rozpoczęła działalność Akademia Górnicza w Krakowie. W nowo utworzonej uczelni nie było oddzielnych studiów naftowych. W lipcu 1922 roku przyszły profesor tak pisał do Kolegium Profesorów AG: „Powołując się na propozycję uczynioną mi imieniem Świątynnego Kolegium, przez profesora Jana Zarańskiego, mam zaszczyt oświadczyć, że jestem gotów objąć katedrę głębokich wierceń i eksploatacji nafty”. W 1923 roku utworzono na Wydziale Górniczym Katedrę Wiertnictwa i Eksploatacji Nafty, a na jej kierownika powołano właśnie inż. Zygmunta Bielskiego, który w grudniu 1922 roku został mianowany przez Prezydenta Rzeczypospolitej profesorem zwyczajnym. Od tego momentu jego życie zawodowe związane z przemysłem naftowym toczyło się równoległe z życiem wykładowcy akademickiego. W tym czasie specjalizacja naftowa po-

legała na wykonaniu pracy dyplomowej z zakresu wiertnictwa albo eksploatacji ropy naftowej lub gazu ziemnego oraz odbyciu odpowiedniej praktyki w kopalniach ropy naftowej. Profesor jako kierownik katedry utworzył dosyć bogatą bibliotekę dzieł naukowych z zakresu geologii naftowej, wiertnictwa, eksploatacji ropy naftowej i gazu ziemnego, a także z dziedzin pokrewnych. Ponadto zgromadził znaczną liczbę modeli, fotografii i rysunków urządzeń i narzędzi wiertniczych oraz do wydobywania ropy naftowej, a także zebrał wiele katalogów różnych firm naftowych, krajowych i zagranicznych, wytwarzających urządzenia i narzędzia dla przemysłu naftowego. Jako profesor AG wykształcił liczne grono specjalistów naftowych z zakresu górnictwa naftowego, którzy poświęcili się pracy w przemyśle górniczym i naftowym. Rozwój nauki i edukacji w tym kierunku spowodował, że inżynierowie górnicy z Akademii Górniczej obejmowali stanowiska w wiertnictwie i eksploatacji ropy naftowej i gazu ziemnego. Niektórzy z nich pracowali również jako geolodzy naftowi. Zaslugi prof. Z. Bielskiego dla rozwoju polskiego przemysłu naftowego były bardzo znaczące. Zachęcał do podejmowania badań naukowych w dziedzinie wiertnictwa i wydobywania. Lansował wprowadzenie metody wiercenia udarowego linowego, a potem wiercenia obrotowego. Zwalczał stosowanie tłokowania w eksploatacji, jako metody niszczącej złoża naftowe, zachęcał do stosowania pomp głębinowych. Stymulował badania naukowe w zakresie wiertnictwa i eksploatacji. Dalej też pełnił obowiązki dyrektora kopalń w firmie „Premier”. W 1928 roku objął stanowisko naczelnego dyrektora kopalń w Koncernie Naftowym „Małopolska” we Lwowie, który powstał w wyniku połączenia następujących przedsiębiorstw: Towarzystwo Naftowe „Premier”, Galicyjskie Karpackie Akcyjne Towarzystwo Naftowe, Spółka Akcyjna „Nafta” i Spółka Akcyjna „Fanto”. Latem 1930 roku na polecenie centralnej dyrekcji Koncernu „Małopolska” w Paryżu, udał się do Albanii w celu zbadania przyczyn słabego rozwoju tamtejszych kopalń nafty i asfaltu w rejonie Tirany, Kuçovy i Valony. Na stanowisku naczelnego dyrektora kopalń Koncernu „Małopolska” pozostał do 1 października 1930 roku, po czym przeniósł się do Krakowa, gdzie oddał się wyłącznie pracy naukowej i dydaktycznej w Akademii Górniczej. W latach 1931–1933 był rektorem Akademii Górniczej. W 1936 roku w piśmie do Ministerstwa WRiOP pisał: „W ostatnich latach rozwinęły Niemcy wprost nieprawdopodobnie swoje kopalnictwo naftowe, tak, że zbliżają się już do naszej wytwórczości. Nieoczekiwany ten przewrót nastąpił dzięki stosowaniu bardzo postępowych, najnowszych metod pracy, zarówno w dziedzinie prac poszukiwawczych, jak wiertniczych i eksploatacyjnych. Niemieckie kopalnie nafty zwiędzałem przed kil-

Pismo profesora Zygmunta Bielskiego-Saryusza do Ministerstwa WRIOP

kunastu laty, w okresie, kiedy pracowano jeszcze starymi metodami. Zmodernizowanie tych prac znane mi jest tylko z literatury, a jako profesor Wiertnictwa i Eksploatacji Nafty uważam za swój obowiązek zobaczyć te nowe urządzenia i sposoby pracy, naocznie. Postanowiłem wobec tego wyjechać, na własny koszt, do Niemiec w tym celu, w miesiącu lipcu i sierpniu i upraszam by Wysokie Ministerstwo raczyło wydać mi łaskawie paszport naukowy do Niemiec na jednorazowy wyjazd, w okresie wakacyjnym". Zgodę otrzymał. Na mocy rozporządzenia ministra WRIOP z 21 czerwca, z dniem 31 sierpnia 1939 roku został przeniesiony w stan spoczynku.

Po wybuchu drugiej wojny światowej profesor wraz innymi profesorami wyższych uczelni krakowskich został 6 listopada 1939 roku aresztowany i wywieziony do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen. Po powrocie z obozu – 9 lutego 1940 roku – profesor pracował jako wykładowca w Państwowej Szkole Technicznej Górniczo-Hutniczo-Mierniczej, której kadrami stanowili pracownicy akademii. W tym czasie opracował kilka podręczników, z czego sześć zostało wydanych jako skrypty, przez uczniów PSTGHM. Były to: *Eksploatacja nafty i wiertnictwo* – 1942, *Historia polskiego kopalnictwa* – 1942, *Wiertnictwo* – 1943 i 1944, *Wydobywanie ropy naftowej* – Cz. 1,

Cz. 2 *Atlas* v 1944, *Wydobywanie ropy naftowej*. Opracowanie przez profesora, jeszcze przed drugą wojną światową do *Podręcznika Naftowego*, tom *Wydobywanie ropy naftowej*, uległ tuż po wydrukowaniu zniszczeniu w drukarni Piller-Neumana we Lwowie, zaraz po wybuchu wojny. Jego dorobek naukowy i publicystyczny obejmuje ponad 80 pozycji, zamieszczonych głównie w czasopiśmie krajowych i zagranicznych. Sekcja Wydawnicza Stowarzyszenia Studentów Akademii Górniczej wydała dwa skrypty według wykładów prof. Z. Bielskiego *Wiertnictwo* – dwukrotnie w 1937 roku i *Wydobywanie ropy naftowej* – też w 1937 roku. Pozycje te zostały wydane również w okresie II wojny światowej i były przeznaczone dla studentów Państwowej Szkoły Technicznej Górniczo-Hutniczo-Mierniczej.

Profesor bardzo ofiarnie poświęcał się także pracy organizacyjnej i społecznej. W 1925 roku był jednym z założycieli Stowarzyszenia Polskich Inżynierów Przemysłu Naftowego – SPIPN – w Borystawiu i któremu w latach 1925–1928 przewodniczył. Zainicjował Zjazdy Naftowe i był przewodniczącym Rady Zjazdów. W latach 1926–1938 odbyło się ich dziesięć. Podczas IX Zjazdu, który odbył się w 1936 roku w Borystawiu, polskie środowisko naftowe uroczystie obchodziło 40-lecie pracy zawodowej prof. Bielskiego. Przyznano mu wówczas Medal im. Ignacego Łukasiewicza za wybitne zasługi położone dla rozwoju polskiego przemysłu naftowego. Był redaktorem komitetu wydawniczego dzieła *Podręcznik Naftowy* wydawanego we Lwowie. W latach 1926–1939 był jednym z redaktorów miesięcznika „Przemysł Naftowy”. Cechą charakterystyczną działalności prof. Z. Bielskiego było wzbudzanie zainteresowania i zapалу do

Po wybuchu drugiej wojny światowej profesor wraz innymi profesorami wyższych uczelni krakowskich został 6 listopada 1939 roku aresztowany i wywieziony do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen.

Profesor Zygmunt Bielski-Saryusz podczas pracy w swoim gabinecie – 1932 rok

Karykatura prof. Z. Bielskiego-Saryusza zaczerpnięta z publikacji *Akademia w karykaturze* (oprac. red. Wacław Różański, Ferdynand Szwagrzyk; karykatury z roku 1969 oprac. A. Wasilewski). Kraków 1969

pracy naukowo-technicznej, dlatego przykładał wielkie znaczenie do rozwoju prasy technicznej.

W uznaniu licznych zasług i osiągnięć nagrodzono go jednym z najważniejszych polskich wyróżnień – Krzyżem Komandorskim Polonia Restituta.

Profesor Zygmunt Saryusz Bielski zmarł 12 kwietnia 1944 roku w Krakowie i został pochowany na cmentarzu Rakowickim. Kwatera XXXII, rząd zachodni, miejsce 20.

Również dobrą pamięć pozostawił po sobie wśród kolegów i studentów akademii. Potwierdzeniem tego jest fakt, iż wiele lat po śmierci jego nazwisko znalazło się na tablicy poświęconej wybitnym znawcom wiertnictwa i przemysłu naftowego. Znalazły się tam trzy nazwiska: prof. Zygmunt Bielski-Saryusz, prof. Stanisław Paraszczak i prof. Zdzisław Wilk. Tablicę tę w 1975 roku ufundował Wydział Wiertniczo-Naftowy AGH. Umieszczono ją na drugim piętrze pawilonu A-4 – siedzibie Wydziału Wiertnictwa, Nafty i Gazu. Oto tekst zamieszczony na tablicy:

PROF. INŻ. ZYGMUNT BIELSKI
1869-1944
REKTOR AG W LATACH 1931-1934
KIEROWNIK KATEDRY WIERTNICTWA I EKSPLOATACJI
ROPY NAFTOWEJ W LATACH 1923-1939
DLA UCZCZENIA ICH ZASŁUG W KRZEWIENIU WIEDZY
I W ROZWIJANIU NAUKI I TECHNIKI NAFTOWEJ
NINIEJSZĄ TABLICĘ PAMIĄTKOWĄ
UFUNDOWAŁ W R. 1975
WYDZIAŁ WIERTNICZO-NAFTOWY AGH

W 1933 roku Kazimierz T. Pochwalski wykonał jego portret rektorski, który w czasie wojny został zniszczony. W 1958 roku Zdzisław Pabisiak namalował nowy obraz i wisi on w auli głównej AGH.

Źródła do biogramu:

- Akta osobowe (AGH) – Zygmunt Bielski-Saryusz, [foto]
- Bielski Zygmunt Sariusz : [bibliogr.]. *Nauka Polska* 1939, T. 24, s. 547
- Cząstka J.: Rozwój wyższego szkolnictwa naftowego na ziemiach polskich *Zeszyty Naukowe AGH* ; nr 240. [Seria] *Górnictwo* 1969, z. 21, s. 13-45, [foto]
- Cząstka J. J.: Wspomnienie o profesorze Zygmuncie Bielskim w trzydziestoletnią rocznicę śmierci. *Nafta* 1974, nr 4, s. 187-188
- Czterdziestoletni jubileusz pracy zawodowej prof. Zygmunta Bielskiego. *Przemysł Naftowy* 1936, nr 1, s. 20-21, [foto]
- *Encyklopedia Krakowa*. Kraków 2000, s. 64
- *Księga wychowanków i wychowawców Akademii Górniczej w Krakowie (1919-1949)*. Oprac. J. Sulima-Samujłto. Kraków 1979, s. 15
- *Nafta i gaz Podkarpacia : zarys historii*. Kraków-Kijów 2004, 490-493, [foto]
- *Non omnis moriar... : groby profesorów AGH – Cmentarz Rakowicki*. [Z. 1]. Oprac. H. Sieński. Kraków 2018, s. 13-14, [foto]
- Paczyńska I.: Aktion gegen Universitäts-Professoren : (Kraków, 6 listopada 1939 roku) i okupacyjne losy aresztowanych. Kraków 2019, s. 202-847, [foto]
- Pawłowski W.: Medal im. Ignacego Łukasiewicza i jego laureaci. *Wiek Nafty* 1992, nr 2, s. 18-20, [foto]
- Poborski J.: Wspomnienia starego inżyniera górniczego : z dziejów Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie : ciąg dalszy. *Biuletyn Informacyjny Pracowników AGH* 1994, nr 12, s. 11-15, [foto]
- Poczet Rektorów AGH : lata [1919-2013] : Zygmunt Bielski (1869-1944), 1931/32-1932/33. *Biuletyn AGH* 2013 wyd. spec. z okazji 100-lecia powołania Akademii Górniczej, s. 14, [foto]
- Saryusz-Bielski T.: Wspomnienia legionisty, kapitana artylerii konnej, uczestnika pięciu wojen. Kraków 2019, s. VII, IX-XII, 7-13, 18, 21, 22, [foto]
- Sieński H.: Profesor Zygmunt Saryusz Bielski : tablice – pamięć wiecznie żywa – część 39. *Biuletyn AGH* 2016, nr 104/105, s. 25-27, [foto]
- Słownik biograficzny techników polskich. Z. 6. Red. T. Skarzyński. Warszawa 1995, s. 12-13
- Sprawozdanie z uroczystości jubileuszowej prof. inż. Zygmunta Saryusza Bielskiego. *Przemysł Naftowy* 1936, nr 4, s. 139-140
- *Wielka Księga 85-lecia Akademii Górniczo-Hutniczej*. [Oprac.] zespół aut. K. Pikoń (red. naczelny), A. Sokołowska (dyrektor projektu), K. Pikoń. Gliwice 2004, s. 313, [foto]
- *Wyrok na Uniwersytet Jagielloński 6 listopada 1939*. Pod red. L. Hajdukiewicza. Kraków 1989, s. 271-272, [foto]
- *Z dziejów Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie w latach 1919-1967*. Oprac. J. Sulima-Samujłto oraz zespół aut. Kraków 1970, s. 619-620 (Wydawnictwa Jubileuszowe 1919-1969)
- Życiorysy profesorów i asystentów Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (1919-1964). Red. M. Odlanicki-Poczobutt. Kraków 1965, s. 10-13, [foto] (*Zeszyty Naukowe. Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie* ; nr 41, z. spec. 4)